

Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord

Inventariserend veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 294

Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord

Inventariserend Veldonderzoek

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 294

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Gemeente Wierden

Grontmij Nederland bv
Assen, 26 juli 2006

Verantwoording

Titel : Archeologisch onderzoek De Berghorst te Enter Noord
Inventariserend Veldonderzoek
Grontmij Archeologische Rapporten 294

Projectnummer : 194978

Referentienummer : 194978

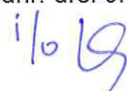
Revisie : 2

Datum : 26 juli 2006

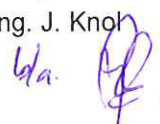
Auteur(s) : mevr. drs. I. Hesseling en mevr. drs. P. Fijma

E-mail adres : paula.fijma@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. drs. J. v/d Roest

Paraaf gecontroleerd :

Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol

Paraaf goedgekeurd :

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
E noord@grontmij.nl

Grontmij Nederland bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of uit de toepassing van de gegeven adviezen.

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 12 april 2006

Opdrachtgever : Gemeente Wierden

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
mevr. drs. P. Fijma

Bevoegd gezag : Gemeente Wierden

**Overkoepelend
gezag** : Provincie Overijssel

Contactpersoon : mevr. drs. S. Wentink

Locatie : gemeente : Wierden
plaats : Enter
toponiem : De Berghorst

RD-coördinaten : NO x: 236.280 / y: 480125
ZO x: 236.190 / y: 479.975
NW x: 235.800 / y: 480.730
ZW x: 235.785 / y: 480.145

kaartblad : 28 West Almelo

afm. plangebied : Circa 17 hectare

AMK : monumentnr. : 13625

Archis II : CIS-code : 17049

Inhoudsopgave

1	Inleiding	6
1.1	Algemeen	6
1.2	Plangebied	6
1.3	Ingreep	6
1.4	Doelstelling	6
1.5	Vraagstelling volgens het PvE	6
2	Bureauonderzoek	8
2.1	Werkwijze	8
2.2	Historische, huidige en toekomstige situatie	8
2.3	Geologie en Geomorfologie	9
2.4	Bodem	9
2.5	Bekende en potentiële archeologische waarden	10
2.6	Archeologische verwachting	11
2.7	Conclusie bureauonderzoek	12
3	Veldonderzoek	13
3.1	Werkwijze	13
3.2	Resultaten veldonderzoek	13
3.2.1	Algemeen	13
3.2.2	Boringen	13
3.2.3	Havezate	14
3.2.4	Reliëf	14
3.3	Conclusie veldonderzoek	14
4	Evaluatie	16
4.1	Samenvatting	16
4.2	Conclusie en aanbeveling	17

Bijlage 1
Locatie Plangebied

Bijlage 2
Bekende archeologische waarden

Bijlage 3
Locatie Havezathe Berghorst

Bijlage 4
Locatie boringen

Bijlage 5
Boorprofielen

Bijlage 6
Hoogtekaart

Bijlage 7
Literatuurlijst

Bijlage 8
Legenda

Bijlage 9
Locatie vervolgonderzoek

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Grontmij Nederland bv heeft in opdracht van de gemeente Wierden een archeologisch Inventariserend Veldonderzoek (IVO) uitgevoerd ten behoeve van de bouw van een nieuwe woonwijk De Berghorst te Enter. Door de geplande bestemmingswijziging van agrarisch gebied naar een nieuwe woonwijk worden de eventuele aanwezige archeologische waarden bedreigt. In het gebied zijn terreinen van hoge archeologische waarde aanwezig. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de voorschriften die zijn opgesteld in het Programma van Eisen (PvE) van Het Oversticht van 16 maart 2006 (Nieuwenhuis, 2006).

1.2 Plangebied

Enter ligt zich in Twente (provincie Overijssel) tussen Almelo en Rijssen. Het plangebied van circa 17 hectare ligt aan de noordzijde van het dorp en wordt aan de westkant begrensd door de Wierdense weg, in het zuidoosten door de Ypeloweg en aan de noordoostzijde door het kanaal Entergraven. Het plangebied werd ten tijde van het onderzoek gebruikt voor agrarische doeleinden. Daarnaast is er enige bebouwing in het gebied aanwezig. De exacte locatie van het plangebied wordt weergegeven in bijlage 1.

1.3 Ingreep

Men is voornemens om op het betreffende gebied een nieuwe woonwijk te realiseren. Tijdens de bouw en aanleg hiervan worden werkzaamheden uitgevoerd die de bodem en daarmee eventueel aanwezige archeologische resten mogelijk verstoren of vernietigen. Daarom dient voorafgaand aan de werkzaamheden een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

1.4 Doelstelling

Het doel van het uit te voeren onderzoek is het opsporen van archeologische waarden en resten en het bepalen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van deze archeologische resten teneinde de waardstelling van het plangebied te kunnen vaststellen. Tevens dienen de uitkomsten als leidraad voor eventueel vervolgonderzoek en kunnen de resultaten een bijdrage leveren aan de Nationale Onderzoeksagenda (Archeregio 3: Overijssels Gelders zandgebied).

1.5 Vraagstelling volgens het PvE

Het onderzoek dient zo uitgevoerd te worden dat de volgende conform het PvE gestelde vragen beantwoord kunnen worden:

- Zijn er archeologische vindplaatsen in het plangebied aanwezig?
- Zo ja, wat is de aard en datering van de aangetroffen vindplaatsen?
- Zijn er resten van de havezathe Berghorst aanwezig?

- Zo ja, is de exacte locatie van de havezathe Berghorst te bepalen?
- Wat is de inhoudelijke en de fysieke kwaliteit van de aangetroffen vindplaatsen?
- Is er een verband en zo ja, wat is het verband tussen de aangetroffen sporen en de sporen die tijdens eerder onderzoek zijn aangetroffen?
- Wat is de bodemopbouw en gaafheid van het bodemprofiel?

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

Het doel van het bureauonderzoek is om de bekende en potentiële archeologische waarden van het gebied in kaart te brengen. Hierbij is gebruik gemaakt van bodemkaarten, geologische kaarten, topografische kaarten en historische kaarten, ARCHIS II, Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de Archeologische Monumentenkaart (AMK) en relevante literatuur. Aan de hand van deze gegevens is een specifieke archeologische verwachting opgesteld.

2.2 Historische, huidige en toekomstige situatie

Over de herkomst en betekenis van de naam Enter bestaan verschillende theorieën. De naam Enter is vermoedelijk afkomstig van een persoonsnaam: Arnoldus Ennethere uit 1134 die wordt genoemd in het toponymische woordenboek van Gijsselink. In 1188 wordt de naam Entheren genoemd in het goederenregister van de Graaf van Dale. Er wordt tevens beweerd dat Enter aan de ganzenteelt haar naam te danken heeft. (Enthere is een landrug waarop 'entvogels' te vinden zijn). "Ennet" kan zijn afgeleid van het Latijnse annud (= eend) en heren (= haar), hetgeen betekent: een zandige heuvel in moerassig gebied, wat overeenkomt met de geologie van het landschap. Ennethere is de oudste vorm waarin het woord Enter aan ons is overgeleverd. Later komt het voor als Entheren, Entharen of Enthere.

Er zijn sporen van bewoning aangetroffen die teruggaan tot 1700 v. Chr. Daarnaast zijn er ook urnenvelden gevonden. Toen in 1950 aan de Julianastraat woningen werden gebouwd werden resten aangetroffen van een nederzetting uit de Karolingische tijd, 800 tot 1000 jaar n. Chr. In 1381 wordt de "buerscap " 't Enteren" genoemd in de leenboeken van het sticht Utrecht en in 1475 noemt de bisschop van Utrecht Entharren in zijn grondbelastingregister van Twente. Binnen het plangebied bevond zich tot het jaar 1818 een slapende havezate, genaamd de Berghorst. Deze zou in het zuidwesten van het terrein hebben gelegen.

Volgens de Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794 was het plangebied in deze periode niet bebouwd en werd het waarschijnlijk voor agrarische doeleinden gebruikt. Uit de Grote Historische Atlas van Nederland waarin kaarten, vervaardigd in de periode 1830-1855, te zien zijn blijkt dat het huidige dorp Enter op een verhoging in het landschap ligt. Rondom de verhoging zijn verschillende natte terreinen met namen als de Veenen en de Waterhoek. Het plangebied bevindt zich aan de rand van de zandrug en omvatte slechts enkele gebouwen. De naam van het terrein is het Berghorst Blok en binnen het plangebied zijn twee essen te zien aan de westzijde.

Ten tijde van het onderzoek bestond het plangebied uit zowel weide- als agrarische gronden. Binnen het plangebied is enige bebouwing aanwezig.

Men is voornemens om op het betreffende gebied een nieuwe woonwijk te realiseren. Op plaatsen waar gegraven zal worden ten behoeve van deze bouw zal de bodem worden verstoord. Bodemverstoringen hebben tot gevolg dat eventuele archeologische resten worden verstoord dan wel vernietigd. Over de exacte diepte van de werkzaamheden was ten tijde van het onderzoek niets bekend.

2.3 Geologie en Geomorfologie

De Pleistocene afzettingen die aan of nabij het oppervlak voorkomen en de huidige vorm van het landschap bepalen, zijn merendeels gevormd tijdens de laatste drie ijstijden, het Elsterien, het Saalien en het Weichselien (zie Tabel 1).

In de Saale-ijstijd bereikte het landijs ons land. Het ijs voerde een mengsel van grind, zand en leem mee dat als keileem in de bodem achterbleef na afsmelten van de gletsjers. Gedurende de zeer koude en droge periode van het Weichselien trad op grote schaal winderosie op. Er werd veel zand verplaatst dat als een dek over grote delen van het gebied werd afgezet (dekzand).

In het Holoceen werd het klimaat milder en de vegetatie kreeg kans zich te ontwikkelen. Hierdoor werd het stuivende zand vastgelegd en er ontstonden geleidelijk verschillende bodems onder invloed van verschillen in het moedermateriaal, waterhuishouding en vegetatie.

Volgens de Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50.000 28 Almelo, ligt binnen het plangebied een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (classificatie Geomorfologische kaart 2M9). Langs de zuidgrens van het terrein ligt een gordeldekzandrug al dan niet met oudlandbouwdek (classificatie 3K16) en in de noordelijke punt een dekzandkop (classificatie Geomorfologische kaart 3K18). Met name de hoger gelegen delen in de vorm van zandruggen werden in het verleden gezien als een gunstige plaats voor bewoning.

Tabel 1: Indeling van het Laat Pleistoceen en het Holoceen

chronostratigrafie		jaren geleden		
Kwartair	Holoceen	Subatlanticum	3.000 - heden	
		Subboreaal	5.000 - 3.000	
		Atlanticum	8.000 - 5.000	
		Boreaal	9.000 - 8.000	
		Preboreaal	10.000 - 9.000	
	Pleistoceen	Laat		130.000 - 10.000
			<i>Weichselien (ijstijd)</i>	120.000 - 10.000
			<i>Eemien</i>	130.000 - 120.000
		Midden		800.000 - 130.000
			<i>Saalien (ijstijd)</i>	200.000 - 130.000
	<i>Elsterien (ijstijd)</i>	400.000 - 315.000		
Vroeg		2.400.000 - 800.000		

2.4 Bodem

Volgens de Bodemkaart van Nederland 1:50.000, 28 West Almelo bevindt zich binnen het plangebied een beekerdgrond bestaande uit lemig fijn zand (classificatie Bodemkaart pZg23). Langs de zuidgrens van het terrein ligt een hoge zwarte enkeerdgrond bestaande uit lemig fijn zand (classificatie Bodemkaart zEZ23). In het midden en de noordelijke punt van het plangebied zijn twee eenmansessen aanwezig.

De bovengrond van beekerdgronden bestaat uit een 0,15 tot 0,25 m dikke humushoudende laag, die plaatselijk tot 0,50 m dik kan worden. In de ondergrond kunnen lemige lagen zitten die de waterhuishouding verstoren. Doorgaans wordt veel roest aangetroffen in deze bodems.

Enkeerdgronden ontstaan op podzolgronden doordat de akkers bemest werden met mest en plaggen uit de potstal. In de loop van de eeuwen is er een donkerbruin dek ontstaan (esdek) dat

de oude bouwvoor en eronder liggende lagen bedekt en beschermt voor bodemgebruik. Hierdoor is het mogelijk dat eventuele archeologische resten bewaard zijn gebleven. Enkeerdgronden zijn daarom archeologisch gezien waardevol.

2.5 Bekende en potentiële archeologische waarden

Archeologische Monumentenkaart

De Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat een overzicht van belangrijke archeologische terreinen in Nederland. De terreinen zijn beoordeeld op de criteria kwaliteit, zeldzaamheid, representativiteit, ensemblewaarde en belevingswaarde. Op grond van de criteria zijn de terreinen ingedeeld in categorieën met archeologische waarde, hoge archeologische waarde en zeer hoge archeologische waarde (o.a. de beschermde monumenten). De AMK is in samenwerking met de verschillende provincies en gemeentelijk archeologen ontwikkeld. Op de AMK is te zien dat binnen het plangebied een deel van een terrein met een hoge archeologische waarde voorkomt (monumentnummer 8747). Het terrein vormt onderdeel van een esdekcomplex met daarin sporen van inheemse Romeinse begraving en bewoning (zie Tabel 2 en bijlage 2).

Tabel 2: Overzicht van archeologische perioden¹

Periode	Tijd
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)	tot 9000 voor Christus
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9000 – 4900 voor Christus
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5325 – 1900 voor Christus
Bronstijd	1900 – 800 voor Christus
IJzertijd	800 – 12 voor Christus
Romeinse Tijd	12 voor Christus - 450 na Christus
Vroege Middeleeuwen	450 – 1050 na Christus
Late Middeleeuwen	1050 – 1500 na Christus
Nieuwe Tijd	1500 na Christus – heden

Archeologisch Informatiesysteem

In het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS II) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) staan bekende archeologische waarnemingen geregistreerd. Er zijn van binnen het plangebied geen archeologische vondsten bekend. In een straal van circa 700 m om het plangebied zijn diverse waarnemingen bekend (zie Tabel 3 en Bijlage 2). Ten zuidwesten, op minder dan 100 m van het plangebied, is aardewerk uit de Romeinse en Middeleeuwse periode teruggevonden (waarneming 22218), eveneens ten zuidwesten op minder dan 300 m zijn grondsporen van een Romeins gebouw waargenomen (waarneming 48003). Ten zuiden zijn binnen 200 m resten van een crematiegraf gevonden (waarneming 2639) en op ongeveer 600 m verschillende sporen van bewoning en graven vanaf de Bronstijd tot en met de Late Middeleeuwen (waarnemingen 4952, 4960, 1276, 4957, 23120 en 4961).

Tabel 3: Overzicht van waarnemingen

Waarnemingsnummer	Datering	Aard
22218	Romeinse Tijd	Aardewerk
	Middeleeuwen	Aardewerk
2639	Romeinse Tijd	Crematiegraf
48003	Romeinse Tijd	Grondsporen gebouw
4952	Romeinse Tijd - Middeleeuwen	Grafveld
4960	Romeinse Tijd - Middeleeuwen	Grafveld
1276	Bronstijd – IJzertijd & Romeinse Tijd	Urnenveld
4957	Bronstijd	Aardewerk
23120	Late Middeleeuwen	Nederzetting
4961	Vroege Middeleeuwen	Aardewerk

¹ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting en Van der Plicht, 1996, 2000 en 2002.

Indicatieve Kaart Archeologische Waarden

De Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) geeft voor heel Nederland de kans aan op de aanwezigheid van archeologische resten. Die trefkans is aangegeven in vier categorieën: een hoge, matige, lage en zeer lage trefkans. De kaart is voornamelijk gebaseerd op de bodemkaart en eerder gevonden archeologische resten. Volgens de IKAW heeft het plangebied voornamelijk een middelhoge trefkans (zie Bijlage 2). In het zuidwesten is een klein gebied met een hoge trefkans.

Eerder onderzoek

In 2002 heeft ten zuiden van de Wierdenseweg een proefsleuvenonderzoek plaatsgevonden (Hulst 2002). Deze heeft een deel van een nederzetting uit de Laat Romeinse Tijd blootgelegd. Het gaat om een erf met de plattegronden van een hoofdbouw en bijgebouwen. Het erf is in de vijfde eeuw verlaten. Op het erf zijn daarna drie hutkommen gebouwd die aan het einde van de vijfde of aan het begin van de zesde eeuw zijn verlaten. Sporen van een nabij gelegen grafveld, waarvan in de jaren '50 van de vorige eeuw resten zijn gevonden, zijn door de latere bouw van een fabriek geheel verdwenen. Tevens is een jachtkamp uit het Laat Paleolithicum gevonden (Federmessercultuur). Ter plaatse zijn meer dan 1100 fragmenten vuursteen gevonden, alsmede verbrand bot, verbrand vuursteen en houtskool.

Aan de Zwiksweg zijn in maart 2003 grondwerkzaamheden gestart ten behoeve van de bouw van één woning. In de bouwput zijn sporen gevonden die tevens wijzen op bewoning uit de Romeinse Tijd. De aangetroffen paalsporen wijzen in de richting van een boerderij of schuur. Het aardewerkmateriaal wordt gedateerd in de Midden Romeinse Tijd. Deze bewoning is dus ouder dan hetgeen bij de opgraving is gevonden.

De heer H. Woolderink uit Borne heeft een uitgebreide studie uitgevoerd naar de locatie van de in 1818 gesloopte (slapende) havezate Berghorst. *Havezate* was oorspronkelijk de aanduiding van een grotere behuizing met land. Later werd het de benaming voor een begraven hofstad waaraan bepaalde ridderlijke rechten waren verbonden. Deze laatste betekenis heeft ook betrekking op de havezate Berghorst. Het betreft een door grachten omgeven, al dan niet verhoogd terrein waarop een versterkt huis staat. In sociaal, politiek en economisch opzicht gaat het bij de bewoners vaak om de top van de sociale hiërarchie op het platteland. Havezaten komen vooral voor in Drenthe en Overijssel. Uit het onderzoek van de heer Woolderink blijkt dat de havezate Berghorst in het onderhavige plangebied heeft gelegen, op perceel 8953 (zie bijlage 3). De heer Woolderink baseert deze conclusie voornamelijk op informatie uit het *Staatsarchiv* Münster en een koopakte uit 1818. Het booronderzoek moet uitwijzen of er inderdaad nog resten van de betreffende havezate in het plangebied aanwezig zijn.

2.6 Archeologische verwachting

Enter is gesticht op een verhoging in het landschap. Deze verhogingen werden in het verleden als gunstige bewoningsplaatsen gezien. Het plangebied bestaat uit beekerdgronden en enkeerdgronden. Bij deze gronden is door de mens een bemestingslaag opgebracht welke de bodem heeft verhoogd. Dit bodemprofiel is archeologisch gezien interessant, omdat het zogenaamde esdek de bodem en eventuele archeologische waarden eronder mogelijk heeft beschermd tegen graaf- en ploegwerkzaamheden. Ook bij de eenmansessen die in het noordelijke gedeelte van het plangebied voorkomen heeft een mogelijk esdek de eventuele archeologische resten beschermd.

Het terrein is voornamelijk in gebruik geweest als weide- en akkerland. Daarnaast is er in ieder geval bebouwing in de vorm van een Laat Middeleeuwse havezate geweest. Op basis van het bureauonderzoek wordt aan het plangebied een (middel)hoge verwachting toegekend op het aantreffen van archeologische resten uit het Laat Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd.

2.7 Conclusie bureauonderzoek

De (middel)hoge verwachting wordt aan de hand van een karterend veldonderzoek getoetst. Doel van het veldonderzoek is het vaststellen van de kwaliteit (gaafheid) van het bodemprofiel en het opsporen en in kaart brengen van eventuele archeologische vindplaatsen, waaronder de havezate.

3 Veldonderzoek

3.1 Werkwijze

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 18, 19, 22 en 23 mei 2006 door twee archeologen en twee veldbodemkundigen. Het plangebied was ten tijde van het onderzoek in gebruik als grasland en akkerland. In het plangebied zijn 167 handmatige boringen verricht, die zoveel mogelijk gelijkmatig over het terrein zijn verspreid in de vorm van een driehoeksgrid. Dit komt neer op 10 boringen per hectare. Ter plaatse van de mogelijke havezate zijn 10 extra boringen verricht. Alle boringen zijn verricht met een Edelmanboor met een diameter van 12 cm. De boringen zijn uitgevoerd tot een diepte van maximaal 2,0 m onder het maaiveld of tot 0,25 m in de C-horizont. De boorprofielen zijn beschreven en geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals fragmenten verbrand of bewerkt vuursteen, aardewerk, houtskool, verbrand of bewerkt bot, etc. Hiertoe zijn relevante lagen gezeefd op een zeef van 4 mm. Van de boorpunten zijn de RD-coördinaten ingemeten met behulp van dGPS en de relatieve hoogtes zijn vastgesteld ten opzichte van NAP.

3.2 Resultaten veldonderzoek

3.2.1 Algemeen

In het plangebied waren in eerste instantie 168 boringen gepland. Eén boring, boringnummer 88, kon niet worden uitgevoerd, omdat deze in een particuliere tuin was gepland. Verder bleek tijdens het veldonderzoek dat in sommige gedeeltes van het plangebied moeilijk te oriënteren was vanwege hoog gewas. Hierdoor zijn een aantal boringen niet in het geplande driehoeksgrid uitgevoerd. Het veldonderzoek is uitgevoerd in combinatie met milieukundig onderzoek. Uit de boorprofielen van deze boringen blijkt dat er vier verschillende profielen te onderscheiden zijn (zie bijlagen 4 en 5).

3.2.2 Boringen

In het zuidoostelijke gedeelte en in het noordelijke gedeelte van het plangebied komen in totaal vijf boringen voor waarbij een esdek is waargenomen². De locatie hiervan komt ongeveer overeen met de enkeerdgronden zoals die worden weergegeven op de Bodemkaart en met monumentnummer 8747. Het esdek (Aanp en Aan, zie bijlage 8) van deze gronden is 0,5 tot 1,0 m dik en bruin-grijs van kleur. Het bestaat uit matig humeus, matig fijn of zeer fijn zand. Het esdek ligt direct op de C-horizont. Deze laag bestaat uit matig fijn of zeer fijn zand. De C-horizont is geel van kleur en bevat soms wat roest.

Bij vijf van de 167 uitgevoerde boringen is een (gedeelte van een) podzolprofiel waargenomen³. Deze boringen komen met name voor het zuidelijke gedeelte van het plangebied. Onder de bouwvoor (Ap-horizont) wordt een uit- en/of inspoelingslaag aangetroffen van circa 0,3 m dik. Deze bestaat uit humusarm, matig fijn of zeer fijn zand. De uitspoelingslaag (E-horizont) is over het algemeen grijslichtbruin van kleur. De inspoelingslaag (B-horizont) heeft de kleur bruin. De B-horizont gaat geleidelijk over in de onverstoorde C-horizont.

² Boringen met esdek: 66, 67, 68, 69 en 140.

³ Boringen met podzolprofiel: 22, 37, 52, 146 en 147.

Verspreid over het gehele plangebied komen Twee soorten boorprofielen voor, namelijk boringen met een zogenaamd AC-profiel en boringen waarbij de top van de C-horizont is verstoord (zie bijlage 4). Bij de AC-profielen ligt de bouwvoor direct op de gele C-horizont. De bouwvoor is hier gemiddeld 0,25 m dik.

Bij de boringen met een verstoord profiel wordt onder de bouwvoor een verstoorde laag waargenomen waarin de top van de C-horizont is opgenomen. De bouwvoor is bij de boringen met een verstoord profiel gemiddeld 0,25 m dik. De verstoorde laag eronder heeft een dikte van gemiddeld 0,25 m. Soms worden er recente puinresten in de verstoorde laag aangetroffen.

Met name aan de zuidoostzijde van het plangebied zijn veel boringen waarbij in het bodemprofiel sterk lemig zand, zandige leem of leembrokken zijn aangetroffen. Dit kan duiden op een waterweg die hier in het verleden heeft gelopen. Wellicht heeft de nu gekanaliseerde Entergraven in het verleden door het plangebied gelopen.

3.2.3 Havezate

In het zuidwestelijke gedeelte van het plangebied heeft mogelijk een havezate gestaan. Op basis van de locatie zoals die staat aangegeven in het PvE en op aangegeven van de heer H. Woolderink die tijdens het booronderzoek een veldbezoek heeft gebracht, zijn ter plaatse van de mogelijke havezate tien extra boringen uitgevoerd⁴ (zie bijlage 4 en 5).

Bij één van deze tien boringen, boringnummer 507, werd een onverstoord bodemprofiel waargenomen. Bij deze boring werd een inspoelingshorizont gezien onder de bouwvoor die geleidelijk overgaat in de C-horizont. Bij de overige negen boringen is onder de bouwvoor een verstoorde laag aangetroffen. In de verstoorde laag is tevens de top van de C-horizont opgenomen. Er zijn geen resten van de havezathe aangetroffen, zoals puin of grondsporen. Overigens werd door verschillende bewoners uit de omgeving van het plangebied aangegeven dat de havezathe waarschijnlijk meer oostwaarts heeft gelegen, ongeveer in de buurt van boring 54. Ook hier werden geen archeologische resten gevonden.

3.2.4 Reliëf

Ter plaatse van de boorpunten zijn de hoogtes vastgesteld ten opzichte van NAP. In bijlage 6 worden de hoogtes in het plangebied weergegeven. Uit de kaart kan worden afgelezen dat de NAP-hoogtes in het algemeen oplopen van het oostelijke gedeelte naar het westelijke gedeelte van het plangebied. In het zuidwestelijke gedeelte komen de relatief hoge waardes ongeveer overeen met de locaties waar een esdek is geconstateerd. Dit is tevens het geval bij de kop in het noordelijke gedeelte, bij boring 147.

3.3 Conclusie veldonderzoek

Uit de resultaten van het veldonderzoek kan worden geconcludeerd dat de bodem in het plangebied grotendeels is verstoord tot in de C-horizont of bestaat uit een zogenaamd AC-profiel. Bij slechts enkele boringen werd een E- en/of B-horizont aangetroffen. In het zuidwestelijke gedeelte van het plangebied werd bij enkele boringen een esdek waargenomen. Er zijn geen vondsten of grondsporen aangetroffen. Ter plaatse van de mogelijke havezathe zijn daarvoor tevens geen aanwijzingen aangetroffen.

Aan de hand van de resultaten van het booronderzoek kunnen de volgende antwoorden worden gegeven op de vragen zoals die gesteld zijn in het PvE:

- Er zijn in het plangebied geen archeologische waarden aangetroffen.
- Er zijn geen resten aangetroffen van de havezate Berghorst.

⁴ Boringen ter plaatse van de mogelijke havezathe: 500 t/m 509.

- Het bodemprofiel in het plangebied is gedeeltelijk verstoord of bestaat uit een AC-profiel. De onverstoorde gedeeltes worden over het algemeen verspreid over het plangebied aangetroffen. Alleen in het zuidwestelijke gedeelte is een esdek aangetroffen.
- Aan het onderzoeksterrein behoeft geen verdere archeologische waarde te worden toegekend.

Aangezien er geen archeologische waarden zijn aangetroffen tijdens het onderzoek kan er niets worden gezegd over de aard, omvang, gaafheid, conservering en de datering van de mogelijke oorspronkelijk aanwezige vindplaats(en).

4 Evaluatie

4.1 Samenvatting

In opdracht van de gemeente Wierden heeft Grontmij een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd ten behoeve van de geplande nieuwbouw op de locatie Berghorst te Enter. Het onderzoek bestond uit een bureaustudie, het uitvoeren van grondboringen en een rapportage. Het doel van het onderzoek is het opsporen van archeologische waarden en resten en daarbij het bepalen van de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van deze archeologische resten teneinde de waardestelling van het plangebied te kunnen vaststellen. Hierbij moest over een aantal variabelen duidelijkheid worden verschaft zoals werd aangegeven in het PvE.

Enter is gesticht op een dekzandrug. Deze verhogingen in het landschap werden in het verleden als gunstige bewoningsplaatsen gezien. Binnen het plangebied zijn beekerd-, enkeerdgronden en eenmansessen aanwezig. Met name de enkeerdgronden en eenmansessen zijn archeologisch gezien interessant. In het verleden zijn deze gronden kunstmatig opgehoogd door middel van het aanbrengen van plaggenbemesting. Dit zogenaamde esdek beschermt de onderliggende bodem en eventuele archeologische resten tegen graaf- en ploegwerkzaamheden. Hierdoor is er een reële kans aanwezig dat eventuele archeologische sporen intact zijn en *in situ* liggen. Aan het plangebied is deels een middelhoge en deels een hoge trefkans op archeologische resten toegekend. Uit het plangebied zelf zijn geen waarnemingen bekend wel behoort de zuidwestelijke hoek van het terrein tot een archeologisch monument met een hoge archeologische waarde. Tot 1818 heeft er een havezate binnen het plangebied gestaan welke in dat jaar gesloopt is. Mogelijke funderingsresten kunnen zich nog in de bodem bevinden.

Op basis van het bureauonderzoek is er een (middel)hoge verwachtingswaarde aan het plangebied toegekend.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek kunnen de volgende antwoorden worden gegeven op de onderzoeksvragen uit het PvE:

- Er bevinden zich in het plangebied hoogstwaarschijnlijk geen archeologische waarden (meer).
- Op de in het PvE aangegeven locatie bevinden zich geen resten van de havezathe Berghorst. Door bewoners uit de omgeving van het plangebied werd aangegeven dat de havezate waarschijnlijk meer oostwaarts heeft gelegen. Op deze mogelijke locatie zijn geen archeologische resten aangetroffen.
- Het bodemprofiel is in grote delen van het plangebied verstoord of er is een zogenaamd AC-profiel waargenomen. Op enkele plaatsen komt een podzolprofiel voor. In het noordelijke gedeelte van het plangebied is een kop aangetroffen met daarop een esdek. Ook in het zuidwestelijke gedeelte van het plangebied is op het relatief hoge gedeelte een esdek geconstateerd.
- Er zijn geen archeologische vondsten of grondsporen aangetroffen.

Aangezien er geen aanwijzingen voor het voorkomen van archeologische waarden zijn aangetroffen tijdens het onderzoek kan er verder niets worden gezegd over de diepere vraagstelling. Het veldonderzoek heeft de verwachting zoals die uit eerder onderzoek naar voren was gekomen en die als uitgangspunt voor het PvE, niet kunnen bevestigen. Er zijn noch aanwijzingen waargenomen voor bewoningssporen, noch zijn er relevante archeologische waarden of indica-

toren aangetroffen. Geadviseerd wordt aan het plangebied op dit moment verder geen archeologische waarde toe te kennen.

4.2 Conclusie en aanbeveling

Omdat de kans dat in het plangebied nog relevante archeologische waarden en resten worden aangetroffen ons inziens klein is, adviseren wij geen vervolgonderzoek in het grootste gedeelte van het plangebied. Het selectieadvies luidt hiermee dat er voor dit gedeelte van het plangebied geen archeologisch voorbehoud is ten aanzien van de geplande ontwikkeling. Mevr. drs. S. Wentink, provinciaal archeoloog van Overijssel, heeft in een beoordeling (brief van 26 juni 2006, kenmerk 3.140.06/sw/323) aangegeven dat zij dit advies onderschrijft.

Hoewel er bij het veldonderzoek dus geen archeologische waarden en resten zijn aangetroffen, moet er op gewezen worden dat het onderzoek gebaseerd is op een steekproef. Mochten tijdens de grondwerkzaamheden ten behoeve van de bouw van de woning toch archeologische waarden, vondsten en/of sporen worden aangetroffen, dan dient direct contact te worden opgenomen met het bevoegd gezag.

Ten aanzien voor de locatie havezate Berghorst wordt door mevr. drs. S. Wentink een vervolgonderzoek aanbevolen in de vorm van aanvullende boringen uit te voeren. Deze aanvullende boringen dienen te worden verricht op de locatie zoals aangegeven in bijlage 9. Op deze manier kan worden geprobeerd om de locatie van de havezate toch te achterhalen. Gegevens over de locatie van de havezate kunnen vervolgens worden gebruikt voor het stedenbouwkundige plan.

www.grontmij.nl